

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBATSELA 2018

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 13.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe****1.1 SETSOPOLWA SA A**

- 1.1.1 • Thibathibetša o belege ngwana wa lehwepe/lešwebe leo le swanetšego go tla go godiša leina la Ntshwarele. (1)
- 1.1.2 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:
- Ditaba di boletwa kgorong/mošate.
  - Dikoma/Ba a bolla.
  - Melato e lefša ka dikgomo.
  - Dibego di išwa mošate.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.1.3 • 'O ile a itšhela ka dipherefere ka mahlong'
- 'A be a šala a kgamakgametša'
- (2)
- 1.1.4 • Molwantšhi ke moanegwa yo a lwantšhago mogale goba mogaleadi/molwantšhwa wa padi ye.
- Molwantšhi o thibela mogale/mogaleadi/molwantšhwa wa padi go fihlelela dinepo tša gagwe. (2)
- 1.1.5 Balekwa ba tla fa dikarabo tša maleba. Mohlala:
- O na le kgethologanyo.
  - O na le kgatelelo.
  - O buša ka lepara.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.1.6 • Sefatamollo ke mphenyašilo. O tšhaba nnete ka lebaka la megabaru ya gagwe.
- Mahlatsemang o na le tlhompho ebile o tseba tshepedišo. (2)
- 1.1.7 • E re utollela dimelo tša baanegwa.
- E re tšweleletša maikutlo/dikgopolo tša baanegwa.
  - Re kwa ditaba ka beng. (3)
- 1.1.8 • Mmatshupo a ka raka Sefatamollo kgorong ya gagwe ka ge a gaba bogoši bjoo bo se go bja mo lebana.
- Go ka tsoga ntwaga magareng ga Sefatamollo le Mmatshupo.
  - Mahlatsemang a ka tšea Thibathibetša gomme dikgomo tša mošate tša hwelela.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.1.9 A manyami
- O na le megabaru.
  - Ga a swanela go kgetholla/ahlola motho ka lebaka la sebopego sa gagwe.
  - Motho yo mongwe le yo mongwe ke sebopiwa sa Modimo ka gona ga a swanelwa go ahlolwa goba go kgethollwa.
- (TŠE PEDI fela.) (2)

1.2 SETSOPOLWA SA B

- 1.2.1 C/Nkgotlelele. (1)
- 1.2.2 (a) B/Mmago Nkgotlelele.
(b) A/Morwa wa kgoši Khomodi.
(c) D/Tatago Thibathibetša.
(d) C/Tatago Sefatamollo. (4)
- 1.2.3 Thulanontle/Thulano ya ka ntle.
• Baanegwa ga ba kwane/ba fapana ka dipolelo. (2)
- 1.2.4 • Kgoši Sefatamollo o be a eya go nyala ga kgoši Dianthona bjalo ka ge Kgoši Ntweleng a be a hlwele a dira.
• Tetedi o amogela dikgomo tšeo di bego di sa lebišwa go yena ka lebaka la megabaru.
• Sefatamollo o ipuletše lešaka la Dianthona ka morago a itšeela dikgomo e le ge a itefeletša.
(TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.2.5 • O hlaloša ditiragalo.
• O re utollela dimelo tša baanegwa.
• O laodiša seemo sa ditaba. (3)
- 1.2.6 • Kgoši Nkgotlelele o ahlola magoši a mararo e lego Sefatamollo, Tetedi le Dianthona.
• O ba nyaka dipholo tše tharo tše tharo yo mongwe le yo mongwe.
• Go ahlolwa ga magoši a ke Nkgotlelele ke taetšo ya gore bogoši bo boetše go Kgoši Nkgotlelele.
(TŠE PEDI fela.) (2)
- 1.2.7 • Megabaru ga se ya loka.
• Batho ba rate nnete.
• Melato ga e ahlolwe sepitša.
• Go hlompha magoši.
(TŠE THARO fela.) (3)

[35]

POTŠIŠO YA 2: DILO TŠELA KE BATHO – MC Mphahlele**2.1 SETSOPOLWA SA C**

- 2.1.1
- 'O be a phela segoši.'
  - 'O be a hlaba dinku le dipudi beke ye nngwe le ye nngwe.'
  - 'A bofollwa diputsi.'
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 2.1.2
- Sofeng.
  - Ditšhelete.
  - Diputsi.
  - Masilipere.
  - Maphodisa.
  - Setšene.
- (TŠE THARO fela.) (3)
- 2.1.3
- Lerato le ntšha Mashudu ka lapeng la gagwe gore a yo dula le mosadi yo mongwe.
  - Le dira gore Mashudu a se hlokomele bana ba gagwe go felelela ka ge šedi ya gagwe e le go Meisie.
- (2)
- 2.1.4
- Yo mošoro.
- O phediša Masindi bjalo ka lekgoba.
  - O swara Masindi makgwakgwa.
- (2)
- 2.1.5
- Go hloka khutšo.
  - Go se lokologe.
  - Go se iketle.
  - Go nyenyefatšwa.
- (TŠE THARO fela.) (3)
- 2.1.6
- Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana: Mohlala
O na le tlhompho.
- O tsoga bošego a ya go bulela monna wa gagwe ntle le ngongorego.
- O na le kgotlelelo.
- Le ge a swerwe gampe ke monna wa gagwe o tšwela pele go mo hlompha.
- (2)
- 2.1.7
- A ka fetša a hlanogetše lapa la gagwe a dula le Meisie.
  - A ka hlola lehloyo magareng ga basadi ba gomme yo mongwe a fetša a hlokofetše.
- (2)
- 2.1.8
- A manyami.
- O phediša Masindi ka kgatelelo mola ge a fihla ga Meisie a ekwa ka Meisie ebile a ithapeletša ka ge a rapeletša boroko.
- (2)

2.2 SETSOPOLWA SA D

- 2.2.1 B/Mashudu. (1)
- 2.2.2 (a) B/Morwa wa Meisie.
(b) C/Rakgadi wa Lufuno.
(c) D/Mosadi wa Mashudu.
(d) A/Lekgarebe la Mukhabudi. (4)
- 2.2.3 Thulanontle/Thulano ya ka ntle.
• Basi o be a roga Mashudu a mmotša gore o swanelwa ke go dula thabeng. (2)
- 2.2.4 • Mashudu o tlogetše lapa o dula ga Meisie fela bana ba Meisie ga ba mo rate.
• Mashudu o agetše Meisie ngwako wa kgoparara bjale Meisie o a mo raka ka ge Mashudu a godile. (2)
- 2.2.5 • O hlaloša ditiragalo.
• O re utollela dimelo tša baanegwa.
• O laodiša seemo sa ditaba. (3)
- 2.2.6 • Go rakwa ga Mashudu lapeng la Meisie go dira gore Mashudu a boele gae Vhenda.
• Mashudu o boelana le bana ba gagwe. (2)
- 2.2.7 • Kgotlelelo e tswala katlego: Bana ba Mashudu ba ile ba hlaka fela ba kgotlelela gomme mafelelong ba tšweletše.
• Bana ge ba hlokofaletšwe ke bommagobona ba fetoga ditšhiwana le ge botatagobona ba phela.
• Bana ge e se ba gago, o atiša go ba swara gampe. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke****3.1 SETSOPOLWA SA E**

- 3.1.1 1. B/Morutiši.
2. C/Morutwana.
3. A/Malome wa mmagoLefagwana. (3)
- 3.1.2 • Go bolelwa ka makhura a sepekwa sa Sekgowa.
• Sekolo.
• Morutwana.
• Pukwana ya tšhupaletlotlo.
(TŠE PEDI fela.) (2)
- 3.1.3 • Ka gore ke malome wa mmagoLefagwana.
• O bohlale.
• O na le mathaithai.
• Ke yena mphetakapejana.
(TŠE PEDI fela.) (2)
- 3.1.4 (a) O fela a robala le bana ba sekolo.
(b) Ge sephiri sa gago se tšweletše. (2)
- 3.1.5 Ee.
• Baanegwa ga se ba bantši.
• Polelo ke ye kopana. (2)
- 3.1.6 • Ga a rute.
• O loba basetsana ka tšhelete.
• O bakišana banenyana le bašemane.
• Ga a lekole mešomo ya barutwana.
• O fa meputso ka hlogo.
(TŠE THARO fela.) (3)
- 3.1.7 Aowa.
• Namele bjalo ka morutiši o swanetše go tseba maemo a gagwe a borutiši le melao ya barutiši.
• Namele o tla be a nyenyefatša taolo ya sekolo. (2)
- 3.1.8 • Barutiši bjalo ka batswadi ga ba swanela go ratana le bana ba sekolo.
• Maikarabelo a barutiši ke go šireletša bana e sego go ratana le bona. (2)

3.2 SETSOPOLWA SA F

- 3.2.1 C/Bašemane. (1)
- 3.2.2 Sekolong. (1)
- 3.2.3
- Ke moditi wa mphato wa bona.
  - Ba mo hlaloša e le monna wa kwešišo, lerato le mafolofolo go tša tšwelopele. (2)
- 3.2.4
- O hlompha nako.
  - O re ga se ba swanela go hlwa ba boaboa ofising ya hlogo.
  - O nyaka go tseba gore/go kwa diteng tša lengwalo go kgonthišiša gore Tlhakolane o ngwadile tšona na, ke gore gore polelo/retšistara ke ya maleba na. (3)
- 3.2.5
- Go hlahla babadi le babapadi.
  - Go laetša ditiragalo.
  - Go tšweletša maikutlo a babapadi.
  - Go tšweletša dimelo tša babapadi. (TŠE THARO fela.) (3)
- 3.2.6
- Re ithuta gore morutiši a se gwerane le bana ba sekolo.
  - Morutiši o swanetše go tshephagalela mošomo wa gagwe. (2)
- 3.2.7 A kgakanego
- O gakantšhwa ke gore barutwana o ka re ba nyaka go boela morago. (2)
- 3.2.8 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mehlala:
Ee
- Namele o be a hlakahlakantšha tshepedišo ya sekolo.
  - O be a sa šome le Lekgotlataolo la Sekolo ka botshepegi.
  - O be a sa rute barutwana eupša a lebeletše bokamoso bja gagwe bja go tšwetša dithuto pele. (TŠE PEDI fela.) (3)
- [35]**

POTŠIŠO YA 4: GA LE BATSWADI BA SELO – F Mothupi**4.1 SETSOPOLWA SA G**

- 4.1.1 (a) C/Morwedi wa Nkareng le Setongwane.
(b) A/Monna wa Nkareng/tatago Pulane.
(c) B/Mogwera wa Nkareng. (3)
- 4.1.2 • Go bolelwa ka ditulo.
• Go bolelwa ka ngaka/dingaka.
• Go bolelwa ka toropo.
(TŠE PEDI fela.) (2)
- 4.1.3 • Nkareng o hweditše Setongwane a bina le mosadi yo mongwe.
• Setongwane o betha Nkareng ge a leka go mmolediša. (2)
- 4.1.4 (a) Go fiša kudu.
(b) O go bethile. (2)
- 4.1.5 Ee.
• Baanegwa ga se ba bantši.
• Polelo ga se ye telele.
• Ditšhupasefala di šomišitšwe go fokotša ditšhitišo.
(TŠE PEDI fela.) (2)
- 4.1.6 Thulanontle/Thulano ya ka ntle.
• Ba fapana ka dipolelo.
• Setongwane o betha Nkareng. (3)
- 4.1.7 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:
• Ba ka swarišwa/Ba ka išwa kgolegong.
• Ba ka biletšwa Badirelaleago. (2)
- 4.1.8 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:
• Banna ba tlogele tlhorišo ya basadi le bana.
• Banna ba tlogele go etiša tšhelete pele go feta malapa a bona.
• Basadi ba bege tlhorišo ye nngwe le ye nngwe yeo ba lebanego le yona maphodiseng goba go Badirelaleago.
• Barutiši ba swanetše go tšea karolo ya go šireletša bana kgahlanong le tlhorišo ka kakaretšo.
• Thekišo ya bjala ka lapeng e fošagetše.
(TŠE PEDI fela.) (2)

4.2 SETSOPOLWA SA H

- 4.2.1 C/Nthasetša. (1)
- 4.2.2 Lapeng la Setongwane. (1)
- 4.2.3 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:
- Go rekišwa ga bjala ka gae.
  - Go gapeletša Pulane go rekiša bjala.
  - Go hloka maitshwaro ga Phafana.
  - Go šia bana ka lapeng ntle le tlhokomelo ya motho yo mogolo. (TŠE PEDI fela.) (2)
- 4.2.4
- O mo felela pelo, o re a mmotše ka pela pela pele a selekega.
  - O re a tlogele go mo hlodia.
  - O mo ganetša go ya maphodiseng. (3)
- 4.2.5
- Go hlahla babadi le babapadi.
  - Go laetša ditiragalo.
  - Go tšweletša maikutlo a babapadi.
  - Go tšweletša dimelo tša babapadi. (TŠE THARO fela.) (3)
- 4.2.6
- Ngwana yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go šireletšwa tlhorišong, tlhokomologo, tlaišo goba kgobošo.
  - Ngwana yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go šireletšwa ditlwaelong tše mpe tša mediro. (2)
- 4.2.7 Ke a manyami.
- O nyamišwa ke gore tatagwe yoo a swanetšego go mo šireletša o emelela lenaba la gagwe. (2)
- 4.2.8 Aowa
- Go kata ke molato wo mogolo kudu gomme o swanetše go begwa maphodiseng.
  - Setongwane bjalo ka motswadi o be a swanetše go thekga Pulane ge a re o ya go bega taba ye maphodiseng.
  - Segwera ga se na kamano le molato wa mohuta wo. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA**POTŠIŠO YA 5: KHUPAMARAMA– Mamphoku Mamabolo****5.1 'A MPHETOGELA' – MJ Tauatsoala****SETSOPOLWA SA I:**

- 5.1.1 (a) B/Motho wa lenyatšo.
 (b) A/Motho yo boleta.
 (c) D/Motho wa dikeletšo tše botse.
 (d) C/Lefelo la ditiragalo tša setsopolweng. (4)
- 5.1.2 • Sefatanaga.
 • Ngaka.
 • Tšhelete. (3)
- 5.1.3 Mantšha o boleta.
 • O a hlompha, o re mogatšake.
 Boreledi o na le lenyatšo.
 • O fetola mogatšagwe ka bogale. (4)
- 5.1.4 Wa ntwā,
 • Poledišano ya Boreledi le Mantšha e bontšha ntwā. (2)
- 5.1.5 • Motho o ka se mo tsebe wa mo fetša. (1)
- 5.1.6 Ee.
 • Mongwadi ga se a re botša gore Boreledi o feleditše kae. Ka gona mongwadi o re fegile. (1)
- 5.1.7 A Manyami/Pefelo.
 • Ke nyamišwa/Ke befedišwa ke Boreledi yo a se sa bonago mohola wa Mantšha yo a mo išitšego sekolong.
 • Ke nyamišwa/Ke befedišwa ke ka mokgwa wo Boreledi a nyatšago monna wa gagwe.
 (Balekwa ba tla tšweletša karabo tša go fapana.) (3)

5.2 'MMANKEKIŠANE E A ROBA' – JRL Rafapa**SETSOPOLWA SA J**

- 5.2.1 • Lapeng la Lesiba.
 • Ka mafuri.
 • Phapošing ya bohlapelo.
 • (TŠE THARO fela.) (3)
- 5.2.2 • B/Tshwantšhanyo. (1)
- 5.2.3 • Lesiba. (1)

- 5.2.4 Boikgogomošo/Lenyatšo
- O bolela Sekgowa.
  - O bolela le Seleka o ka re ke thaka ya gagwe. (2)
- 5.2.5 (a) Ba sa maketše.
(b) A sa emaema. (2)
- 5.2.6 Wa lethabo.
- Mokgalabje Seleka o khoše/tagilwe.
  - O thabišwa ke gore ke nako ya Matswalo a Morena moo meloko e hlakanego le go keteka letšatši leo. (3)
- 5.2.7 Tlhalošo ya pepeneneng:
- Sebopego sa kgara le magetla ke tše dikgolo.
- Tlhalošo ya go iphihla.
- Go ikgantšha. (2)
- 5.2.8 A Pefelo/Manyami/Dihlong.
- Seriti sa gagwe se wele.
  - A ka ba a tsenwe ke malwetši.
  - O lewa ke dihlong tša go lebelela batho. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: THETO**POTŠIŠO YA 6: DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe****6.1 'Moemedi' – RM Madiga**

- 61.1 D/Modimo (1)
- 6.1.2
- 'O be o le kae'
  - 'O be o le kae'
  - 'Ke'
  - 'Ke'
- (2)
- 6.1.3
- 'Ke be ke sehlefetše bjalo ka mobu'.
  - 'Ke gakilwe wa meetsemagakwa'.
  - 'O gorogile go nna wa senakangwedi'.
- (TŠE PEDI fela.) (2)
- 6.1.4
- O be o le kae ke tshwenyega
Ke tshwenywa ke baloi le dingaka.
  - 'Ke foforega boyana ke sa kgahle motho
E le ge Sathane a ntseneletše.
- (2)
- 6.1.5
- (a) Seo se kgahlago le seo se sa kgahlego/Seo se lokilego le seo se sa lokago. (2)
- (b) Ka dinako tšohle. (2)
- 6.1.6
- Ke nako ye telele/Ke sebaka a phela ka dingaka, a e nwa dihlare tša setšo a nagana gore o a loiwa.
  - Go gatelela kgopolo ya gore ke kgale a hlaka.
- (2)
- 6.1.7
- Wa lethabo/tokologo/boiketlo/boitshepho.
- Moreti o ikwa a lokologile ebile a bolokegile ge lehono a le ka fase ga tšhireletšo ya Modimo.
  - Ga a sa tšhaba baloi, o phela ka bolokologi ka ge Moemedi a le gona bophelong bja gagwe.
- (3)
- 61.8
- Re tlogele go forwa le go emaemišwa ke dingaka ka dihlare tša bona.
  - Re tshepe Modimo ka mehla.
- (2)
- 6.1.9
- Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša maleba. Mohlala:
- O hlaloša ka fao Sathane a bego a sa mo fe khutšo ka gona.
  - Moreti o be a sa tsebe gore Modimo o gona.
- (2)

6.2 La Pitšana – LP Thoka

- 6.2.1 Thetonyefolo. (1)
- 6.2.2 'Ge e le lehu re hwile la pitšana, la sego le ka rokwa'. (1)
- 6.2.3
- 'Ba'
  - 'Ba'
  - Poeletšothomi. (2)
- 6.2.4
- Ba dira tša thobalano (phaku) le bana ba bannyane.
  - Banna ba bangwe ba robala le diphoofolo.
  - Ba robala le bana ba bannyane ka kgopolo ya gore madi a bona a hlwekile gomme a tla ba alafa malwetši a go se alafege. (3)
- 6.2.5
- Go gatelela kgopolo goba molaetša. (1)
- 6.2.6
- Go kgaoganya dikgopolo.
  - Go tlemaganya dikgopolo. (2)
- 6.2.7
- Go ipha goba go ikgotsofatša ka tša thobalano ntle le tumelelo.
  - Basetsana ba bannyane bao ba sa thokago matswele. (2)
- 6.2.8
- (a) Go swantšhwa banna le mekoko yeo e kopago le matswiana ka ge le bona ba itšeela ka kgang go bana ba bannyane.
- (b) Go kata le go bolaya ke bolwetši bjo bo sa alafegego. (2)
- 6.2.9 Manyami
- O nyamišwa ke banna bao ba katago le go bolaya basadi le bana.
  - Maphodisa a šitwa go phetha mošomo wa bona ka tshwanelo ka ge batho bao ba re go swarwa ba lokollwa kgolegong. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70